

РОЗДІЛ 3. ЗАХИСТ ПРАВ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Є.В. Краснов,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри трудового права
та права соціального забезпечення*

ОСОБЛИВОСТІ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Право на соціальний захист є одним із загальновизнаних соціально-економічних прав людини. У ст. 25 Загальної декларації прав людини (1948 р.) встановлено, що кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання її здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї, і право на забезпечення в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини¹.

Дослідженням питань захисту прав людини у сфері соціального забезпечення займалися такі зарубіжні та вітчизняні вчені як В.М. Андріїв, К.С. Батигін, Н.Б. Болотіна, В.Я. Бурак, М.Л. Захаров, Р.І. Іванова, О.Є. Мачульська, Л.І. Лазор, П.Д. Пилипенко, В.Д. Роїк, С.М. Прилипко, С.М. Синчук, І.М. Сирота, Б.І. Сташків, В.К. Субботенко, Є.Г. Тучкова, Я.М. Фогель, М.Ю. Федорова, В.Ш. Шайхагдінов.

Одним із основоположних принципів розбудови демократичної, правової та соціальної держави є реалізація принципу проголошення та захисту прав, свобод та законних інтересів всіх учасників правовідносин, які виникають в державі.

¹ Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. // Офіційний вісник України. – 2008. – № 93. – Ст. 3103.

Реалізація прав громадян тісно пов'язана з їх захистом. При цьому під захистом прав розуміється діяльність по усуненню перешкод на шляху реалізації суб'єктивних прав. У цій діяльності беруть участь громадяни, державні органи, органи місцевого самоврядування, посадові та службові особи, інші суб'єкти.

При більш широкому підході виділяється правовий механізм захисту суб'єктивних прав і охоронюваних законом інтересів. Він включає систему правових засобів, за допомогою яких забезпечується відновлення порушених суб'єктивних прав, захист охоронюваних законом інтересів, вирішення правових спорів і усунення інших перешкод у реалізації суб'єктивних прав.

В юридичній літературі розрізняють форми захисту прав, способи, заходи і засоби захисту. Форма захисту являє собою вид юридичної діяльності, в якій протікають охоронні правовідносини. Виділяються безпосередня, управлінська, судова і міжнародна форми захисту прав громадян.

Безпосередня форма захисту характеризується вирішенням спірних питань лише зацікавленими суб'єктами (громадянином і роботодавцем, громадянином і органом або установою, куди він звернувся за встановленням юридичного факту, наданням забезпечення).

Управлінська форма захисту прав включає діяльність органів публічної влади (державних органів, органів місцевого самоврядування, Уповноваженого з прав людини тощо).

Всі зазначені форми захисту прав громадян можна вважати позасудовою формою на відміну від судової, яка включає діяльність судів загальної юрисдикції, Конституційного Суду України, Європейського суду з прав людини.

Міжнародний захист прав громадян здійснюється спеціально створеними міжнародними компетентними органами (Комісією ООН з прав людини (в даний час – Рада ООН з прав людини), МОП, Європейським судом з прав людини в Страсбурзі та ін).

Поняття способів захисту прав у літературі трактується по-різному. Так, Малєїна М. М.¹ і Баришнікова Т. Ю.² вважають, що способи (заходи) захисту – це дії, які безпосередньо спрямовані на захист прав. При такому розумінні, по-перше, отожднюються способи і заходи захисту. По-друге, ознака «безпосередньо спрямовані» не є кваліфікуючою. По-третє, незрозуміло, чиї це дії: тільки громадян, громадян і органів, установ та організацій, які порушили права громадян, або третіх осіб (вищестоящих органів, органів прокуратури та ін).

При дослідженні поняття способів захисту прав потрібно виходити з ч. 5 ст. 55 Конституції України, згідно з якою кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань. Звідси видно, що спосіб захисту обирається громадянами, чиї права порушені, та полягає в їх діях, не заборонених законом. Ці дії можуть виражатися в направленні скарг і заяв в державні органи, органи місцевого самоврядування, організації, в усних зверненнях.

Способи захисту прав можуть виходити від державних органів, органів місцевого самоврядування, установ та організацій, що надають окремі види соціального забезпечення. Так, у разі порушення громадянами своїх обов'язків в правовідносинах по соціальному забезпеченню державний орган, орган місцевого самоврядування, установа, організація можуть прийняти рішення про припинення виплати пенсії, допомоги, утримання з пенсій, допомоги, припинення виплати і т. д.

Заходи захисту, на відміну від способів захисту, полягають у діях компетентних органів, установ, організацій і посадових осіб. Вони можуть застосовуватися як у відповідь на звернення громадян, чиї права порушені, так і за ініціативою цих ор-

¹ Малєїна М.Н. Личные неимущественные права граждан: понятие, осуществление, защита: монография. – Москва : МЗ Пресс, 2000. – 242 с.

² Баришникова Т.Ю. Формы и способы защиты трудовых прав и охраняемых законом интересов в российском трудовом праве: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.05 / Баришникова Татьяна Юрьевна. – Ярославль, 2005. – 235 с.

ганів, установ, організацій і посадових осіб. Склад заходів захисту залежить від: а) форми захисту прав; б) виду порушеного права; в) характеру порушення права; г) повноважень компетентного органу, установи, організації, посадової особи, які застосовують заходи захисту; д) статусу органу, установи, організації, посадової особи, що порушують права громадян; е) змісту відповідного нормативного правового акту.

Так, заходами захисту можуть бути визнання права, визнання недійсним акту державного органу або органу місцевого самоврядування, відшкодування збитків, компенсація моральної шкоди, припинення або зміна правовідношення та ін. Визнання права може бути здійснено будь-яким компетентним органом або установою, у тому числі судом. визнання ж недійсним акта державного органу, органу місцевого самоврядування – судом; суд же, як правило, виносить рішення про відшкодування збитків і компенсації моральної шкоди.

Засоби захисту полягають як у діях громадян, так і діях відповідних органів, установ, організацій і посадових осіб мають зовнішнє оформлення. Громадяни подають звернення та позови. Державні органи, органи місцевого самоврядування, організації, посадові особи реагують на звернення громадян шляхом оформлення протоколів, видання постанов, наказів, застережень, подань, протестів і т. д. Так, суди виносять рішення, постанови та ухвали.

Отже, в рамках даної статті, зупинимось детальніше на особливостях судового захисту прав у сфері соціального забезпечення.

З проголошенням незалежності України право кожного на судовий захист стало одним із фундаментальних прав людини, гарантованих у конституційному порядку.

Варто зауважити, що на даний час як в юридичній літературі, так і в чинному законодавстві не склалося єдиної думки щодо визначення змісту поняття захисту прав, свобод та інтересів учасників соціально-забезпечувальних відносин.

Аналіз юридичної літератури дає підстави стверджувати, що право особи на судовий захист – це складне багатоаспектне явище. В той же час, існують різні погляди на сутність права на судовий захист, зокрема: право на судовий захист полягає в тому, що за певних умов особа, яка має це право, може вимагати від конкретного суду винесення рішення про застосування одного із способів захисту права, а суд зобов'язаний винести рішення відповідного змісту¹.

О.В. Лемак пропонує визначати право на судовий захист як один із способів обмеження влади та недопустимості свавільного втручання у приватне життя, прав і свобод людини².

П.Ф. Єлісейкін у своїх дослідженнях розглядав вказане право як конституційне та суб'єктивне³. У зв'язку з цим автор вважав, що право на судовий захист є можливістю вимагати звіт у своїй поведінці від іншого суб'єкта правовідносин, що відбувається в межах особливого, охоронного за своєю природою, правовідношення. У випадку звернення до уповноваженого юрисдикційного органу, на думку автора, реалізується інше право – право на звернення до суду⁴.

Чинне законодавство України не містить визначення поняття права на судовий захист. Однак, в статті 7 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»⁵ зазначається, що кожному гарантується захист його прав, свобод та законних інтересів

¹ Полянский Н. Н., Строгович М. С., Савицкий В. М., Мельников А. А. Проблемы судебного права / Под ред. В. М. Савицкого. М.: Наука, 1983. – С. 54.

² Лемак О. В. Право на судовий захист: конституційно-правовий аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : спец. 12.00.02 «конституційне право; муніципальне право» / Лемак Олеся Володимирівна – Харків, 2014. – С. 7.

³ Елисейкин П. Ф. Право советских граждан на судебную защиту как право конституционное и субъективное, основные задачи исследования // Проблема защиты субъективных прав и советское гражданское судопроизводство. – Ярославль, 1979. – Вып. 4. – С. 5.

⁴ Елисейкин П. Ф. Предмет судебной деятельности в советском гражданском процессе (его понятия, место и значение): Автореф. дис... докт. юр. наук: 12.00.03 / Ленинградский госуд. ун-т. – Л., 1974. – С. 11.

⁵ Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 07.07.2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 41-42, № 43, № 44-45. – Ст. 529.

незалежним і безстороннім судом, утвореним відповідно до закону. Для забезпечення справедливого та неупередженого розгляду справ у розумні строки, встановлені законом, в Україні діють суди першої, апеляційної, касаційної інстанцій і Верховний Суд України.

Також зазначена стаття встановлює, що кожен має право на участь у розгляді своєї справи у визначеному процесуальним законом порядку в суді будь-якої інстанції. Іноземці, особи без громадянства та іноземні юридичні особи мають право на судовий захист в Україні нарівні з громадянами і юридичними особами України.

Кодекс адміністративного судочинства України¹ в статті 6 дещо по-іншому визначає зміст права на судовий захист, визначаючи, що кожна особа має право в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до адміністративного суду, якщо вважає, що рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень порушені її права, свободи або інтереси.

Також зазначеною нормою передбачено, що у випадках, встановлених законом, до суду можуть звертатися органи та особи, яким надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб. Суб'єкти владних повноважень мають право звернутися до адміністративного суду у випадках, передбачених Конституцією та законами України.

Водночас Кодекс адміністративного судочинства передбачає в чч. 4-6 вказаної статті гарантії здійснення права на судовий захист, встановлюючи, що ніхто не може бути позбавлений права на розгляд його справи в адміністративному суді, до підсудності якого вона віднесена цим Кодексом. Відмова від права на звернення до суду є недійсною. Іноземці, особи без громадянства та іноземні юридичні особи користуються в Україні таким самим правом на судовий захист, що і громадяни та юридичні особи України.

¹ Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35-36, № 37. – Ст. 446.

Отже, як бачимо, чинне законодавство України розкриває сутність поняття права на судовий захист через систему складових компонентів за допомогою яких стає можливою реалізація зазначеного права.

Аналізуючи структуру права на судовий захист, варто відзначити також відсутність єдності думок з цього приводу серед вчених. Зокрема, професор С.В. Шевчук на основі аналізу сталої практики Європейського суду з прав людини виділяє такі складові: а) право на доступ до справедливого правосуддя (незалежний і неупереджений суд, встановлений відповідно до закону); б) розумний строк розгляду спорів; в) публічність і обґрунтованість судового рішення; г) пов'язані з ним гарантії (допустимість доказів, право на адекватний час і можливості для підготовки захисту, правову допомогу)¹.

Радянський правознавець В.П. Грибанов вважав, що право на судовий захист включає в себе три складові: 1) можливість звернення уповноваженої особи з вимогою про захист порушеного або оскарженого права або інтересу, який охороняється законом, до компетентного органу; 2) можливість користуватись всіма передбаченими законом правами і гарантіями в процесі розгляду цієї вимоги; 3) можливість оскарження у встановленому законом порядку рішення органу по справі, яке заявник вважає неправильним².

Конституція України основними елементами права на судовий захист визначає: 1) принцип правової державності (ст. 1); 2) повага до гідності особи і визнання її як найвищої соціальної цінності (ст. 3); 3) поділ влади на законодавчу, виконавчу і судову, з якої витікає принцип незалежності і безсторонності суду (ст. 6); 4) доступ до судових органів (ч. 1, 2 ст. 55); в тому числі, право на оскарження дій і рішень органів держав-

¹ Шевчук С. Судовий захист прав людини. Практика Європейського суду з прав людини у контексті західної правової традиції / Станіслав Шевчук. – Вид. 3-тє. – К.: Реферат, – 2010. – С. 231-248.

² Грибанов В. П. Право на зашиту как одно из правомочный субъективно-го гражданского права / В. П. Грибанов // Вестник МГУ. Право. – 1968. – № 3. – С. 19.

ної влади (ст. 56); 5) право на відшкодування шкоди, заподіяної діями і рішеннями органами публічної влади (ст. 56); 6) належність і законність складу суду, а також заборона делегування функції правосуддя (ст. 124, ч. 1 ст. 127, ч. 2 ст. 129); 7) недопустимість створення особливих і надзвичайних судів (ч. 5 ст. 125); 8) гарантії незалежності і недоторканності суддів (ч. 1 ст. 126); 9) право на апеляційне і касаційне оскарження судових рішень, крім випадків встановлених законом (п. 8 ч. 3 ст. 129); 10) обов'язковість рішень суду (п. 9 ч. 3 ст. 129).

Виходячи з аналізу поняття соціального забезпечення, можна стверджувати, що право на соціальне забезпечення як предмет судового захисту являє собою одне із основних соціально-економічних прав людини, яке виражається в конституційному обов'язку держави надати людині у випадку настання несприятливих наслідків соціальних ризиків засоби до існування в грошовій або натуральній формі, які забезпечували б гідний рівень життя.

Право на судовий захист в сфері соціального забезпечення -- це самостійне суб'єктивне право фізичної особи, яке гарантує можливість у випадку не надання пенсій, допомог та інших видів забезпечення при настанні несприятливих наслідків соціальних ризиків або наданні соціального забезпечення не належної якості або обсягу звернутися до суду з вимогою про повне відновлення порушеного права на соціальне забезпечення, включаючи компенсацію моральної шкоди.

Судовий розгляд спорів у сфері соціального забезпечення здійснюється трьома видами провадження: позовним, наказним та окремим. Стаття 15 ЦПК до позовного провадження відносить справи у спорах про право, які виникають із цивільних, житлових, сімейних, трудових відносин, а також з інших правовідносин, крім випадків, коли розгляд таких справ провадиться за правилами іншого судочинства. Наказне провадження цивільного судочинства є спрощеною процедурою розгляду лише певних категорій цивільних справ (ст. 96 ЦПК), яка має забезпечити прискорення цивільного судочинства, що

не завжди можливо при розгалуженій системі формальних вимог і процедур позовного провадження. Щодо окремого провадження, то відповідно до ст. 234 ЦПК воно визначається як вид непозовного цивільного судочинства, в порядку якого розглядаються цивільні справи про підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав та інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав, або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав, а також у справах, що виникають з адміністративних правовідносин¹.

Судовий порядок захисту передбачає право особи обирати або звернутися безпосередньо до суду як першої інстанції, або, у разі негативного результату розгляду в адміністративному порядку, оскаржити будь-які рішення та дії органів соціального захисту населення та пенсійного фонду: рішення про відмову у призначенні певного виду соціального забезпечення; про обсяг забезпечення (розмір пенсії, субсидії тощо); про відмову зарахування того чи іншого періоду трудової діяльності до трудового стажу, який дає підстави на пенсію тощо.

В окремому провадженні у судовому порядку встановлюються необхідні для призначення соціальної виплати юридичні факти; вони встановлюються в суді лише за умови, якщо чинним законодавством не передбачається інший порядок їх підтвердження.

Серед особливостей розгляду спорів у сфері соціального забезпечення судами загальної юрисдикції слід виділити:

- 1) суб'єктний склад учасників спірних процесуальних відносин;
- 2) підвідомчість спору;
- 3) підсудність спору;
- 4) визначення розміру судових витрат;
- 5) ретроспективна дія нормативних правових актів при вирішенні спору.

¹ Курс цивільного процесу: підручник / В.В. Комаров, В.А. Бігун, В.В. Баранкова та ін.; за ред. В.В. Комарова. – Х.: Право, 2011. – С. 38-39.

Суб'єктами спорів у сфері соціального забезпечення є громадянин (в окремих випадках сім'я в цілому, наприклад, при вирішенні спорів про призначення пенсії по втраті годувальника, соціальної допомоги сім'ям з дітьми), з одного боку, і держава в особі уповноважених органів, що надають соціальне забезпечення того чи іншого виду, – з іншого.

Виняток становлять спори щодо призначення та виплати допомоги по тимчасовій непрацездатності (оплата перших п'яти днів тимчасової непрацездатності внаслідок захворювання або травми непов'язаної з нещасним випадком на виробництві), коли зобов'язаною стороною (відповідачем) є роботодавець, на якого трудовим законодавством покладено обов'язок по виплаті даної допомоги особі, що перебуває з ним у трудових відносинах.

Спори у сфері соціального забезпечення відповідно до ст. 18 КАС України належать до категорії адміністративних справ, підвідомчих місцевим загальним судам як адміністративним і вирішуються у позовному порядку. Виняток становлять цивільні справи про встановлення фактів, що мають юридичне значення, які розглядаються в порядку цивільного судочинства та підвідомчі місцевим судам.

Територіальна підсудність (підсудність між судами одного рівня) встановлюється за правилами підсудності, визначеної частиною другою статті 19 КАС України, зокрема адміністративні справи з приводу оскарження правових актів індивідуальної дії, а також дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень, які прийняті (вчинені, допущені) стосовно конкретної фізичної чи юридичної особи (їх об'єднань), вирішуються за вибором позивача адміністративним судом за зареєстрованим у встановленому законом порядку місцем проживання (перебування, знаходження) цієї особи-позивача, або адміністративним судом за місцезнаходженням відповідача, крім випадків, передбачених цим Кодексом. Якщо така особа не має місця проживання (перебування, знаходження) в Украї-

ні, тоді справу вирішує адміністративний суд за місцезнаходженням відповідача.

Розмір судових витрат справах з приводу соціального забезпечення визначається відповідно до вимог статті 4 Закону України «Про судовий збір»¹ з урахуванням встановлених пільг.

У відповідності з положеннями статті 5 зазначеного Закону пільги щодо сплати судового збору при поданні позовних заяв надаються: за подання позовів, що впливають з трудових правовідносин, за подання позовів про відшкодування шкоди, за подіяної каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, а також смертю фізичної особи, заяви про встановлення факту каліцтва, якщо це необхідно для призначення пенсії або одержання допомоги за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, інвалідам Великої Вітчизняної війни та сім'ям воїнів (партизанів), які загинули чи пропали безвісти, і прирівняні до них у встановленому порядку особи, інвалідам I та II груп, законним представникам дітей-інвалідів і недієздатних інвалідів I та II груп, громадянам, віднесені до 1 та 2 категорій постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Також відмітною ознакою спору в сфері соціального забезпечення, який вирішується судом загальної юрисдикції, є можливість ретроспективного правового регулювання, тобто застосування нормативних правових актів, які втратили юридичну силу, при вирішенні питань у сфері соціального забезпечення громадян, проте діяли під час протікання трудової, іншої суспільно-корисної діяльності, з якою пов'язується соціальне забезпечення того чи іншого виду.

Останнім часом у вітчизняній правовій літературі, зокрема у працях таких науковців, як Д.О. Єрмоленко², Н.М. Ста-

¹ Про судовий збір : Закон України від 08.07.2011 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 14. – Ст. 87.

² Єрмоленко Д.О. Правовий статус людини і громадянина в Україні як соціальній державі: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. – Харків, 2002. – 175 с.

ховська¹, В.А. Рудик², з'являються обґрунтування необхідності створення соціальних судів, через велику кількість як соціальних справ у судах, так і самих нормативних актів, що врегульовують ці питання, розібратися в яких дуже важко. Так, наприклад, тільки пенсійне забезпечення регулюється понад 28 законами України, а саме: «Про загальнообов'язкове пенсійне страхування», «Про державну службу», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», «Про статус народного депутата України», «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» тощо. У зв'язку з цим у судів при розгляді справ, які стосуються соціальних прав громадян, виникають певні труднощі, що призводить до прийняття різними судами за аналогічними справами різних за змістом рішень.

Варто зазначити, що такі спеціалізовані соціальні суди діють у багатьох економічно розвинутих державах і підтвердили свою практичну ефективність.

Як пише дослідник Д.О. Єрмоленко, дуже цікавим з цього приводу є досвід ФРН, де соціальні суди вже давно стали важливою складовою частиною соціальної держави. Соціальні суди в ФРН здійснюють судочинство у соціальних справах. Вони розглядають публічно-правові спори з питань, пов'язаних із соціальним страхуванням, виплатою допомоги безробітним і тим, «які повернулися на батьківщину», наданням безкоштовної або пільгової медичної допомоги тощо.

Таким чином, система соціальних судів ФРН налічує три рівні: суд у соціальних справах (палати), який діє як суд першої інстанції; земельний суд у соціальних справах (сенати) займається розглядом апеляцій; федеральний суд у трудових

¹ Стаховська Н.М. Відносини у праві соціального забезпечення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. – К., 2000. – 16 с.

² Рудик В.А. Юридичні гарантії права людини на соціальний захист в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. – Харків, 2007. – 184 с.

справах (великий сенат і сенати) в м. Кассель, який має право змінити або відмінити рішення будь-якого соціального суду¹.

Щодо вітчизняних реалій, то на нашу думку, враховуючи досить складну економічну ситуацію в країні, не доцільним є створення спеціалізованих соціальних судів, оскільки необхідно виділити значні кошти на реформування судової влади, зокрема на розширення штатної чисельності суддів.

Вважаємо за доцільне погодитись з думкою ОН.М. Стаховської про те, що в ході проведення судової реформи, слід запроваджувати більш вузьку спеціалізацію самих суддів за різними правовими галузями, зокрема з права соціального забезпечення. Оскільки для кваліфікованого розгляду і винесення правильного та об'єктивного рішення по суті спорів, що виникають з соціально-забезпечувальних матеріальних і процедурних правовідносин, суддя повинен бути не лише кваліфікованим спеціалістом у галузі права соціального забезпечення, а й повинен мати чітке уявлення і практичні навички стосовно економіко-фінансового механізму призначення (обчислення) і надання громадянам окремих видів матеріального забезпечення та соціального обслуговування, щоб мати змогу самостійно оцінити правильність і відповідність законодавству будь-яких рішень, дій відповідних органів у галузі соціального забезпечення, які оскаржуються громадянами до суду.²

Ще однією проблемою в процесі розгляду спорів, що виникають з приводу соціального забезпечення є відсутність спеціалізованого нормативно-правового акту, який би регламентував процедуру розгляду таких справ.

До такого нормативного акту доцільно було б включити правові норми, що визначають і встановлюють:

¹ Сроменко Д.О. Правовий статус людини і громадянина в Україні як соціальний державі: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. – Харків, 2002. – С. 137-138.

² Стаховська Н.М. Відносини у праві соціального забезпечення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. – К., 2000. – С. 13.

- загальні засади і принципи, на яких має ґрунтуватися процедура вирішення спорів, що виникають у сфері соціального забезпечення з приводу порушення прав громадян на соціальний захист;
- перелік підстав для звернення до суду;
- порядок оформлення та подання скарг;
- коло суб'єктів уповноважених на розгляд окремих категорій спорів у сфері соціального забезпечення громадян;
- порядок і строки розгляду та вирішення спорів з приводу соціального забезпечення;
- порядок виконання рішень з таких спорів та відповідальність за їх порушення;
- відповідальність посадових осіб за порушення законодавства з соціального забезпечення тощо.

Варто погодитись також з думкою Веннікової В. В., яка також наголошує на необхідності прийняття спеціалізованого нормативно-правового акту з питань вирішення спорів у сфері соціального забезпечення та пропонує чітко визначити категорії спорів, які доцільно було б вирішувати в адміністративному порядку (наприклад, про строки призначення соціальних виплат, надання соціальних послуг; про затримку і припинення виплати чи надання окремих видів соціального забезпечення тощо), тобто нескладні спори, які не пов'язані з проблемами колізії і порядку застосування правових норм. З урахуванням специфіки і характеру соціально-забезпечувальних правовідносин, потрібно в законі визначити (конкретизувати) різні процесуальні питання стосовно строків і порядку зібрання доказів у справі, залучення свідків і необхідних спеціалістів, підготовки і безпосередньо процесу судового розгляду справи та інші¹.

¹ В. В. Веннікова. Проблеми розгляду та вирішення спорів у сфері соціального забезпечення // В. В. Веннікова // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. «Право». – 2012. – Вип. 19. – С. 128-129.

Таким чином, варто зазначити, що спори в сфері соціального забезпечення, які розглядаються судами загальної юрисдикції, являють собою досить широкий спектр розбіжностей щодо порядку призначення, одержання та надання окремих видів соціального забезпечення, а також встановлення і підтвердження фактів, що мають юридичне значення для виникнення, зміни і припинення правовідносин по соціальному забезпеченню.

На даний час судовий порядок, на відміну від адміністративного порядку розгляду скарг, є більш ефективним способом вирішення спорів у сфері соціального забезпечення. Це пов'язано, насамперед, зі складністю справ, які вирішуються у судах. Однак проблеми законодавчого та організаційного характеру (неузгодженість нормативних актів, порушення принципу верховенства закону, нагромадження нормативного масиву), та недостатній рівень спеціальних знань учасників процесу, зокрема громадян (позивачів), які у переважній більшості випадків некоректно формулюють вимоги, а також суддів, є причиною низької результативності у вирішенні переважної більшості спорів, що виникають з приводу порушеного права людини на соціальний захист. Усі ці проблеми потребують нагального вирішення і є першочерговими.